

Brněnské mezinárodní vědecké sympozium *Problémy poetiky*

V dnech 20.-21. října 2006 pořádal Ústav slavistiky mezinárodní vědecké sympozium *Problémy poetiky*, které v mnohém navázalo na tematiku, metodologii a problémové okruhy tradičních brněnských symposií a mezinárodních konferencí soustředěných na literární směry a žánry, tedy v podstatě na komparatistická a genologická studia i na interdisciplinaritu, otevřenou inspiraci novými postupy z jiných věd (filozofie, psychologie) a na nově budovanou síť areálových výzkumů. Z minulosti připomeňme alespoň konference rámcované jubileem Franka Wollmana (1988), Romana Jakobsona (1993), Alexandra Veselovského (1996) a Alexandra Puškina (1999) a na již tradiční a v zahraničí etablovanou řadu periodik *Litteraria Humanitas*.¹

Společenský význam sympozia zdůraznila skutečnost, že se konalo pod záštitou hejtmána Jihomoravského kraje ing. Stanislava Juránka, tehdejšího primátora Statutárního města Brna PhDr. Richarda Svobody, MBA, jeho Magnificence rektora Masarykovy univerzity prof. Petra Fialy a děkana Filozofické fakulty MU prof. Josefa Kroba. Badatelský a mezinárodní ráz sympozia – ovšem kromě samotných účastníků – podtrhlo to, že kromě hostitelské instituce, tj. Ústavu slavistiky, se na pořádání sympozia podílely odborné a stavovské organizace a sdružení *Ars Comparationis*, Česká asociace slavistů, Slavistická společnost Franka Wollmana a Komise slovanské poetiky a stylistiky při Mezinárodním komitétu slavistů. Na sympoziu jako zástupci zaštitujících institucí vystoupili kancléř Masarykovy univerzity Mgr. Jiří Nantl a proděkan FF MU prof. Jan Zouhar, kteří ocenili práci Ústavu slavistiky jako tradičního mezinárodního badatelského centra, úlohu slavistiky v našem geopolitickém areálu a tradici brněnských poetologických konferencí. Vedoucí Ústavu slavistiky se nejprve v neformálním přivítání účastníků zmínil o Brně jako místu „stýkání a potýkání“ (F. Palacký) různých národů, kultur a tradic (sympozium se konalo v budově bývalé německé Vysoké školy technické, nyní budovy Lékařské fakulty MU se sochou T. G. M. v popředí, naproti chodil Masaryk do německého gymnázia, dnes Hudeb-

¹ Zakladatelem série je prof. Miroslav Mikulášek s prof. Danuší Kšicovou, kteří jsou spolu s prof. Ivem Pospíšilem také editory série; některé svazky vydávali i pověření editoři nebo koeditoři z Ústavu slavistiky, výjimečně byli koeditory také zahraniční spolupracovníci (Michael Moser a Stefan Newerkla, Institut für Slavistik, Universität Wien). Zatím vyšlo 13 svazků: *Litteraria Humanitas – Genologické studie I.* Brno 1990. *Litteraria Humanitas II.* Brno 1993. *Litteraria Humanitas III. Západ – Východ. Genologické studie.* Brno 1995. *Litteraria Humanitas IV. Roman Jakobson.* Brno 1996. *Litteraria Humanitas V. Západ a Východ II. Tradice a současnost (Literární směry a žánry ve slovanských a západních literaturách jako reflexe stavu světa).* Brno 1998. *Litteraria Humanitas VI. Alexandr Veselovskij a dnešek.* Brno 1998. *Litteraria Humanitas VII. A. S. Puškin v evropských kulturních souvislostech.* Brno 2000. *Litteraria Humanitas VIII – Komparatistika – Genologie – Translatologie. Krystyna Kardyni-Pelikánová.* Brno 2000. *Litteraria Humanitas IX. Cesta k duši díla. Miroslav Mikulášek.* Brno 2001. *Litteraria Humanitas X. Slavistika a balkanistika. Ivan Dorovský.* Brno 2001. *Litteraria Humanitas XI. Crossroads of Cultures: Central Europe.* Brno 2002. *Litteraria Humanitas XII. Moderna – avantgarda – postmoderna.* Brno 2003. *Litteraria Humanitas XIII. Austrian, Czech and Slovak Slavonic Studies in Their Central European Context.* Brno 2005.

ní fakulty JAMU, v místě, kde tvořili a psali mladičkový gymnazista Karel Čapek, rakouský spisovatel Robert Musil, světový matematik Kurt Gödel, Roman Jakobson, Milan Kundera, Jan Skácel, Ivan Blatný, Frank Wollman, Bachtinův oděský učitel Sergij Vilinskij, rajhradský mnich a katolický farář, autor prvních českých dějin ruské literatury Alois Augustin Vrzal (A. G. Stín) aj. Prezidentka sympozia prof. Danuše Kšicová hovořila o brněnských literárněvědných sympozích, vycházejících z komparatistických, genologických a interdisciplinárních tradic. V úvodním příspěvku Literární věda a literárněvědná slavistika dnes se Ivo Pospíšil zmínil o krizi literární vědy, o slavistice, českém rodinném stříbře, které se dnes nachází na osudové metodologické křižovatce a o potřebě nových přístupů, včetně inspirace jinými vědami a lepšími mezilidskými vztahy na poli vědy.

Zasedání pak probíhala ve dvou sekcích – sekci ruské literatury a sekci literární teorie a dalších národních literatur.

Vystoupení v sekci ruské literatury otevřel **Stefan Simonek** (Wien); soustředil se na postmoderní ruskou literaturu – zvláště na intertextuální a interkulturní hru u Viktora Pelevina – a konstatoval, že čtenář už snad ani nemůže chápat její komplexitu. Tu pak nahrazuje vlastním chápáním textu, „vnitřní dislokací smyslu“. Na jeho vystoupení navázala **Danuše Kšicová** (Brno) seznámením s výtvarným dílem Grigorije A. Musatova, který emigroval do ČR a jehož dílo pokračuje v narativní linii ruské moderny (jako blízkého mu literáta uváděla autorka především V. Chlebnikova). **Oldřich Richterek** (Hradec Králové) referoval o překladech Gumiljovových básní do češtiny. Po precizní analýze označil jako velmi zdařilé Kabičkovy překlady, které zachovávají bohaté konotace originálních textů. Dvojice **Simona Koryčánková** a **Pavel Klein** (Brno) prezentovala referát o divadle a baletu poukazující na jeho hlavní rysy – orientální motivy, stylizaci, dekorativnost, dynamiku linií, ale již i na velký vliv dovedného uměleckého marketingu. **Galina Binová** (Brno) se koncentrovala na Charitonovo místo v moderní ruské literatuře; přiřadila jej díky iracionálnosti, statické i zjednodušení v oblasti syžetu i jazyka k postnabokovovské tradici. **Ljudmil Dimitrov** (Sofia) ve svém vystoupení zaměřil pozornost na vzájemný vztah národního kódu a nadřazených kódů při recepci uměleckých děl – na příkladu Hamleta a Čackého demonstroval vzájemné ovlivňování evropského a slovanského sociokulturního prostoru, které představil jako výrazy dvou kultur – obščinné a individualistické. O symbolice, lyrizaci a o důrazu na obnovení morálních hodnot hovořila v souvislosti s analýzou Rasputinových novel **Marta Kováčová** (Banská Bystrica). Na znakový charakter literárního díla zaměřil pozornost **Zdeněk Pechal** (Olomouc) – na příkladu Puškinova Měděného jezdce uvedl možnosti polysémie vyplývající z tematizované dichotomie moře a břehu. Téma dichotomičnosti individuálního a masového zaujalo i **Janu Kostincovou** (Hradec Králové), která se zaměřila na možné interpretace sochy v Brodského poezii. **Olga Vjačeslavovna Červinskaja** (Černivcy) si za téma vybrala Puškinovy pohádky. Ukázala, jak lze každou z nich spojit s jiným archetypem i chronotopem, jak se do nich také promítá etická problematika (např. rodiny) i geografické realie. Specifický žánr vánoční povídky se stal předmětem úvah **Radky Hříbkové** (Praha), jež na řadě příkladů doložila, jakým vývojem tento tradiční žánr procházel v ruské literatuře v tvorbě mnoha spisovatelů. **Ivana Ryčlová** (Praha) hovořila o ruském postmoderním dramatu a koncentrovala pozornost na tzv. *режиссерную драму*; v souvislosti s tímto žánrem zmínila absenci tradiční struktury dramatu i vnitřní svobodu vnímání, které považuje pro postmodernistické drama za charakteristické. **Eric Metz** (Gent) zaujal vystoupením o D. Balmontovi, v jehož poezii nachází dionýské tendence i touhu po prožitku jako výraz hledání ucelenosti a neohraničenosti jako dvou

pro básníka důležitých hodnot. **Natalija Jurjevna Grjakalova** (Sankt Petěrburg) sledovala literaturu přelomu 19. a 20. století jako doklad krize starých literárních struktur – odtud pak podle ní pramení tendence k fragmentarismu, technice montáže, ztráta role syžetu např. u O. Dymova či A. Remizova. Role vodního živlu v tvorbě ruského a evropského, zejména pak anglického romantismu se stala vůdčím tématem příspěvku **Alexandra Andrejeviče Smirnova** (Moskva), který zvláště v obraze fontány (např. u Puškina) viděl zachycení pohyblivého principu života i možnost synestetického zobrazení látky. **Josef Dohnal** (Brno) promluvil o výrazném přechodu od racionálního k iracionálnímu v zobrazení psychiky hrdinů v prózách L. Andrejeva a S. N. Sergejeva-Cenského jako o dobové tendenci charakteristické i pro další autory. **Mária Gyöngyösi** (Budapešť) se pokusila hledat odpověď na otázku, proč básník pro své dílo vybírá jisté metrum, jistou formu a zaměřila se pak na možnosti využití méně obvyklých meter (amfibrach) v souvislosti s tematikou básní. Poezii Andreje Vozněsenského představila ve svém vstupu **Helena Ulbrechtová** (Praha), a to z hlediska jeho obrazotvornosti i filozofického zaměření např. při zachycování jiným modelů světa v básních inspirovaných cestami mimo Rusko. **Eva Malenová** (Brno) promluvila o vlivu politických faktorů na texty uveřejňované v padesátých letech v dětském časopise *Mateřídouška*. Cyklus vystoupení v této sekci uzavřela **Natal'ja Kljujeva** (Moskva), která se zaměřila na ruskou rockovou poezii; poukázala na její místo v literatuře a prezentovala výsledky versologického výzkumu zpracovaného na velkém souboru materiálu.

Sekci literární teorie a dalších národních literatur zahájil **Joseph N. Rostinsky** (Tokio) anglicky proneseným referátem o Jakubu Demlovi, ve kterém charakterizoval paradoxní poetiku tohoto katolického inspirátora české avantgardy 20. a 30. let minulého věku. **Svetlana Pavlovna Macenka** (Lviv) v interdisciplinárním referátu ukázala na příkladu Mozarta průnik hudby a slova. **Ljudmila Dimitrova** (Sofia) zajímavě hovořila o české tradici v interpretaci díla Petka Todorova (M. Weingart, F. Wollman, S. Vilinskij), **Ivo Pospíšil** (Brno) mluvil o poetice dvou českých povídkových sborníků, které předznamenal svou dobu (1963, 1985). **Miloslava Slavíčková** (Lund) analyzovala ruské literární inspirace u Bohumila Hrabala, **Andrej Červeňák** (Nitra) reflektoval sen v paradigmatech umění a literatury. **Oksana Stěpanovna Levickaja** (Lviv) detailně pojednala o poetice žánru v románu Johna Fowlese *Francouzova milenka* (*The French Lieutenant's Woman*, 1969), **Milada Franková** (Brno) upozornila na rysy postmoderny v současných britských vyprávěcích způsobech, **Květuše Lepilová** (Olomouc) názorně představila svoji interdisciplinární koncepci trichotomie textu, obrazu a zvuku. **Azat Jeghiazarjan** (Jerevan) promluvil o tvorbě arménského básníka, oběti stalinských represí Jeghiše Čarence (1897-1937) v tradicích evropských literatur 20. století. V podnětném referátu vyložil své pojetí **Aleksej A. Grjakalov** (Sankt-Petěrburg) v referátu *Poetika a „mentální mapy“ Evropy*. Referát **Nonny Kopystjanské** (Lviv) o kontextu jako kategorii v poetice románu přečetla **Ol'ga Červinskaja** (Černivcy). **Petr Kučera** (Plzeň) v sumarizujícím vystoupení hovořil o interkulturalitě literatury a její úloze v komparatistice. Brněnská doktorka **Pavlna Kuldanová** (Ostrava) se vrátila k tématu Jakobsonovy lingvistické poetiky, její kolega **Radomil Novák** (Ostrava) jemně analyzoval poezii a hudbu v historickém a estetickém kontextu a, *last but not least*, mladý slovenský literární vědec **Pavol Markovič** (Prešov) originálně vyložil modely narácí na příkladu Joyceova *Odyssea*.

V literárněteoretické sekci, kam byla také zařazena analýza děl jiné než ruské literatury, byla dost času na bohatou a podnětnou, často temperamentní diskusi. Symposium,

kteří se konalo zásluhou všech účastníků ve velmi příjemné, ale současně živé, tvůrčí, invenční atmosféře, uzavřel prof. Pospíšil a prof. Kšicová. Někteří účastníci se pak v doprovodu tajemníka symposia dr. Dohnala zúčastnili exkurze do slavkovského zámku a na slavkovské bojiště k Mohyle míru.

Mezinárodní symposium *Problémy poetiky* je další z řady brněnských poetologických symposií vycházejících z brněnské komparatisticko-genologické školy, jež mají širokou mezinárodní reflexi. Materiály symposia včetně příspěvků těch, kteří se na symposium nemohli dostavit, budou publikovány v periodické sérii *Litteraria Humanitas*.

Josef Dohnal – Ivo Pospíšil

Za Světlou Mathauserovou

Náhlá smrt profesorky Světly Mathauserové v únoru tohoto roku (7. 3. 1924 – 21. 2. 2006) mne šokovala. Na konferenci ke své osmdesátce v přednáškovém sále ředitelství Klementina byla ještě plná optimismu a příslovečně klidné vřídlosti, stejně jako o rok později ve Vile Lana, kde Slovanský ústav pořádal oslavu na počest jejího manžela, svého někdejšího ředitele Zdeňka Mathausera.

V profesorce Mathauserové odešla přední znalkyně staršího údobí ruské literatury, jež od počátku své badatelské činnosti věnovala pozornost genologickému výzkumu, který aplikovala na žánr poemy a románu, včetně románu ve verších. Věnovala však pozornost i translatoologii a základním problémům poetiky. V tomto směru se na její orientaci nepochybně podílelo studium češtiny a ruštiny na Filozofické fakultě Karlovy univerzity, kde byli jejími učiteli J. B. Čapek, Bohuslav Havránek, Bohumil Mathesius, ale i Albert Pražák či Vladimír Šmilauer. Pro jakési zaokrouhlování, jež je přiznačné pro badatele, rekapitulující svoji vědeckou dráhu, je charakteristický příspěvek Světly Mathauserové ve sborníku jí věnovaném. V článku *Azbukovníky v zorném poli teorie psanosti*¹ se totiž autorka vrací ke své monografii *Ruský zdroj monologické románové formy*. M. D. Čulkov (Praha 1961), navazující na její raný výzkum starých azbukovníků. Badatelka tak rozvíjí téma velmi aktuální i pro dvacáté století, a to jak pro lingvistiku, počínaje F. de Saussurem, tak pro filozofii a estetiku, představenou Derridovou *Grammatologií*.² A mohli bychom doplnit i úporné hledání zdrojů sémantiky hlásek, charakteristické nejen pro futuristické experimentátory, ale i pro symbolisty, především pro Andreje Bělého, a inspirující i řadu výtvarníků 20. století včetně pražské malířky Věry Novákové, odkrývající skrytý smysl výtvarné podoby latinky.

Genealogie tvorby Světly Mathauserové zahrnuje poetiku ve velkém oblouku od bylin přes slovanský epos, jehož výzkum vykrystalizoval v monografii *O Vasiliji Zlatovlasém, králevici České země* (Praha, Vyšehrad 1982), až po experimentální poezii 20. století. V tomto směru je zvláště charakteristická její monografie *Cestami staletí. Systémové vzta-*

¹ Sborník k 80. narozeninám Světly Mathauserové. Příspěvky ze symposia věnované staré ruské literatuře, ruské literatuře 19. století a teorii překladu. Praha, Národní knihovna ČR 2004. 10-14.

² de Saussure, F.: *Kurs obecné lingvistiky*. Praha, Odeon 1989. Jacques Derrida, *De la grammatologie*. Paris, Édition de Minuit 1967.